

Strategija za unaprjeđenje rodne ravnopravnosti u pravosuđu Bosne i Hercegovine

UVOD.....	3
1. Zašto je donesena strategija za unaprjeđenje rodne ravnopravnosti u pravosuđu Bosne i Hercegovine?.....	4
2. Strateški ciljevi za unaprjeđenje rodne ravnopravnosti u pravosuđu Bosne i Hercegovine.....	5
Uloga Visokog sudbenog i tužiteljskog vijeća Bosne i Hercegovine.....	6
Uloga pravosudnih institucija.....	6
3. Metoda za implementaciju Strategije - <i>gender mainstreaming</i>	7
4. Vodič za postupanje u fazi implementacije.....	8
PLANIRAJ.....	8
URADI.....	9
PROVJERI.....	10
POBOLJŠAJ.....	11
5. Primjeri aktivnosti <i>gender mainstreaming</i> -a.....	12
Strateški cilj broj 1.....	12
Edukacija osoblja u pravosudnim institucijama.....	12
Analiza pitanja o rodnoj ravnopravnosti iz perspektive poslodavca/poslodavke.....	14
Strateški cilj broj 2.....	14
Ankete o rodnoj ravnopravnosti i jednakom pristupu pravdi.....	14
Rad na kvaliteti - kako bi se osigurali rodno neutralni radni procesi.....	14
Strateški cilj broj 3.....	15
Analiza državnog zakonodavnog okvira i njegova implementacija.....	15
“Rodna šetnja” stopama korisnika/korisnica pravosuđa.....	15
Strateški cilj broj 4.....	16
Analiza postupanja pravosudnih institucija u predmetima rodno utemeljenog nasilja..	16
Analiza presuda.....	16
ZAVRŠNE NAPOMENE.....	18
PRILOG 1 - Istaknuti međunarodni dokumenti.....	19
Rezolucija Vijeća Sigurnosti UN 1325 „Žene, mir i sigurnost“.....	19
UN Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena.....	19
Europska konvencija o ljudskim pravima i temeljnim slobodama i Protokol broj 12....	20
Europska socijalna povelja.....	20
Konvencija Vijeća Europe o borbi protiv trgovine ljudima.....	21
Konvencija Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji.....	21
Strategija za ravnopravnost između žena i muškaraca u Europi u razdoblju od 2020. do 2025. godine.....	22
PRILOG 2 - Poduzete aktivnosti na unaprjeđenju rodne ravnopravnosti u pravosuđu Bosne i Hercegovine.....	23

Smjernice za prevenciju seksualnog i rodno utemeljenog uznemiravanja u pravosudnim institucijama u Bosni i Hercegovini.....	23
Anketa o rodnoj ravnopravnosti u pravosuđu Bosne i Hercegovine.....	23
Organizirane obuke od strane VSTV BiH.....	24
TALEX radionica o rodno utemeljenom nasilju i jednakom pristupu pravdi.....	24

UVOD

Anketa o rodnoj ravnopravnosti u pravosuđu Bosne i Hercegovine, u okviru koje su suci/sudkinje, nesudsko osoblje, tužitelji/tužiteljice, odvjetnici/odvjetnice, javni bilježnici/javne bilježnice i sudski vještaci/vještakinje anonimno odgovorili/e na pitanja o rodnoj ravnopravnosti u pravosuđu Bosne i Hercegovine, provedena je u svibnju i lipnju 2018. godine. Analiza rezultata ankete pokazala je da većina ispitanika/ca, koji/e su doživjeli/e seksualno i/ili rodno utemeljeno uznemiravanje na radnom mjestu ili povezano s poslom, incident nije prijavila zbog straha od posljedica. Pored toga, većina ispitanika/ca je mišljenja da se svijest o rodnoj ravnopravnosti u pravosuđu nalazi na srednjoj razini i predstavlja važno pitanje koje je potrebno adresirati, prvenstveno pomoću odgovarajućih edukacija. Rezultati ankete ukazali su i na potrebu donošenja strategije za unapređenje rodne ravnopravnosti u pravosuđu Bosne i Hercegovine, na temelju koje će svaka pravosudna institucija donijeti odgovarajuće provedbene akte, tj. akcijske planove.

Visoko sudbeno i tužiteljsko vijeće Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: VSTV BiH) usvojilo je *Strategiju za unapređenje rodne ravnopravnosti u pravosuđu Bosne i Hercegovine* (u daljnjem tekstu: Strategija), na temelju koje će sve pravosudne institucije u Bosni i Hercegovini izraditi vlastite akcijske planove, a u svrhu unapređenja rodne ravnopravnosti u pravosuđu Bosne i Hercegovine.

U prvom dijelu Strategije objašnjeno je zašto je ista potrebna, kako bi se unaprijedila rodna ravnopravnost u pravosuđu, kao i pozitivni učinci donošenja Strategije (1. dio). Potom se navode četiri strateška cilja, identificirana od strane VSTV BiH, te se definiraju uloge i odgovornosti VSTV BiH i pravosudnih institucija u implementaciji Strategije (2. dio). Strategijom je predstavljena i metoda, koja će se koristiti u procesu implementacije iste, tzv. *gender mainstreaming*, čijom će primjenom pravosudne institucije ostvariti postavljene strateške ciljeve. Strategija sadrži i vodič za postupanje u fazi implementacije (4. dio), kao i primjere aktivnosti *gender mainstreaming*-a, koji pravosudnim institucijama mogu koristiti u procesu pripreme akcijskih planova (5. dio). Dani primjeri nisu sveobuhvatni, stoji u napomeni. Svaka pravosudna institucija treba se opredijeliti za vlastite aktivnosti *gender mainstreaming*-a i donijeti vlastiti akcijski plan, na temelju identificiranih potreba pravosudne institucije.

1. Zašto je donesena strategija za unaprjeđenje rodne ravnopravnosti u pravosuđu Bosne i Hercegovine?

Rodna ravnopravnost postoji kada žene i muškarci imaju iste mogućnosti, prava i obveze u svim sferama života. Ravnopravnost postoji kada sva ljudska bića imaju iste mogućnosti, prava i obveze u svim sferama života, bez obzira na spol, etničku pripadnost, religiju, seksualno opredjeljenje, društveni položaj, itd. To znači da je rodna ravnopravnost važna komponenta u postizanju ravnopravnosti.

Ravnopravnost je temeljna vrijednost međunarodnog prava i svi glavni sporazumi o ljudskim pravima sadrže zabranu diskriminacije na temelju spola i roda. Garancija pristupa pravdi, a posebno pristupa žena pravdi, jedna je od šest prioriteta Strategije za ravnopravnost spolova Vijeća Europe u razdoblju od 2018. do 2023. godine. Standardi rodne ravnopravnosti koji se odnose na jednak pristup pravdi utemeljeni su u raznim međunarodnim konvencijama i pravnim instrumentima kao što su¹:

- Rezolucija Vijeća sigurnosti UN 1325 „Žene, mir i sigurnost“ UN Konvencija o ukla-njanju svih oblika diskriminacije žena;
- Europska konvencija o ljudskim pravima i temeljnim slobodama i Protokol broj 12;
- Europska socijalna povelja;
- Konvencija Vijeća Europe o borbi protiv trgovine ljudima;
- Konvencija Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji i
- Strategija za ravnopravnost između žena i muškaraca u Europi u razdoblju od 2020. do 2025. godine.

Kao potpisnica brojnih međunarodnih dokumenata, koji tretiraju pitanje ljudskih prava i sloboda, Bosna i Hercegovina dužna je podržavati načelo rodne ravnopravnosti i aktivno te-žiti njegovom uspostavljanju, te osigurati svakome ostvarivanje svih ljudskih prava i temelj-nih sloboda, bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi.

Pored Ustava Bosne i Hercegovine, Ustava Federacije Bosne i Hercegovine i Ustava Republike Srpske, Bosna i Hercegovina uspostavila je značajan zakonodavni okvir u području rodne ravnopravnosti, unutar kojeg se posebno izdvajaju Zakon o zabrani diskriminacije i Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH, koji promoviraju i štite ravnopravnost spolova, garantiraju jednake mogućnosti i ravnopravan tretman svih osoba bez obzira na spol, u javnoj i u priva-tnoj sferi društva, uređuju zaštitu od diskriminacije na temelju spola, te utvrđuju odgovor-nosti i obveze nadležnih institucija Bosne i Hercegovine da svojim djelovanjem omoguće zaštitu, promoviranje i stvaranje uvjeta za jednako postupanje.

Stoga, zašto postoji potreba za strategijom za unaprjeđenje rodne ravnopravnosti u pravo-suđu, kada imamo uspostavljen relevantan zakonodavni okvir?

Donošenje zakonodavnog okvira samo po sebi nije dovoljno. Naime, primjena zakonodavnog okvira može predstavljati prepreku u ostvarenju ciljeva, koje je zakonodavac/zakonodavka imao/la na umu, prilikom donošenja određenog pravnog akta. Zapravo, osobe, koje primje-njuju pravni okvir ponekad nisu ni svjesne rodni implikacija njegove primjene, odnosno rodne neravnopravnosti do koje ista može dovesti.

---

¹Kratak pregled, koji nije sveobuhvatan, dostupan je u *Prilogu 1*.

Rodna neravnopravnost košta. U mnogim slučajevima, javne politike se donose na temelju potreba dominantne društvene skupine ili onih, koji su tradicionalno donositelji odluka, uglavnom muškaraca. Pokreti za ženska prava, povećano sudjelovanje žena u procesu donošenja odluka, snažna posvećenost ljudskim pravima žena na svim razinama i razvoj rodne studija, doprinijeli su razotkrivanju činjenica da se, prilikom kreiranja javnih politika, često ne uzimaju u obzir različite potrebe i položaj žena. Očito je da odluke o javnim politikama i uslugama, koje ne uzimaju u potpunosti u obzir potrebe i položaj konačnih korisnika/ca, mogu dovesti do neodgovarajućih rješenja i neadekvatne dodjele javnih sredstava.

Mnoge su prednosti visoke razine rodne ravnopravnosti unutar pravosudnih institucija, i to kako za samu organizaciju/instituciju tako i za stranke, odnosno korisnike/ce pravosuđa, prvenstveno u smislu njihovog prijema i tretmana. Poduzimanjem aktivnosti na unapređenju rodne ravnopravnosti, učinit će pravosudnu instituciju modernim/om i privlačnim/om poslodavcem/poslodavkom, koji/a je, kao takav/va, u stanju privući, ali i zadržati kvalificirane osobe unutar radnog kolektiva. S druge strane, dojam stranke da joj je garantiran jednak pristup pravdi i da je, tijekom postupka, primljena i tretirana pravedno, tj. da je zadovoljena tzv. proceduralna pravda, vrlo često je značajnije za stranku od samog ishoda postupka. To znači da, ako stranka smatra da je tijekom postupka zadovoljena tzv. proceduralna pravda, onda će njeno poštovanje i povjerenje u pravosuđe porasti, te je stoga vjerojatnije da će stranka prihvatiti konačan ishod sudskog postupka.

Pravednost, nepristranost, odsustvo korupcije, pristup državnim tijelima s jasnom podjelom odgovornosti, sustav koji dobro funkcionira i sigurno okružje od ključne su važnosti za osiguranje tzv. proceduralne pravde. Povjerenje u pravosuđe, koje je na visokoj razini, donijet će mnogobrojne povlastice. Primjera radi, ako žrtva rodno utemeljenog nasilja ima povjerenje u pravosudni sustav, onda će biti sklonija prijaviti zločine koje je pretrpjela. Ako takvo povjerenje ne postoji, počinjeno nasilje možda neće biti prijavljeno, pa samim time uspostavljeni mehanizam zaštite neće moći djelovati na počinitelje/počiniteljice nasilja, ni preventivno, ni reaktivno. Tužiteljstva i sudovi, kao dio pravosuđa, u velikoj mjeri odgovorni su za stvaranje i očuvanje povjerenja javnosti u pravosuđe, kao i pravilnu primjenu međunarodnog i domaćeg pravnog okvira.

Aktivnosti na unapređenju rodne ravnopravnosti unutar pravosudne institucije, ali i u oplođenju prema strankama, odnosno javnosti, idu „ruku pod ruku“. Ako uposlenici/e pravosudnih institucija nisu svjesni/e značaja i načela rodne ravnopravnosti ili ako pak smatraju da njihov poslodavac/poslodavka nema interes ni kapacitet osigurati poštivanje načela rodne ravnopravnosti unutar institucije, onda se od uposlenika/ca pravosudnih institucija ne može očekivati da će se, prilikom prijema i tretmana stranaka i drugih korisnika/ca pravosuđa, voditi navedenim načelima.

U svjetlu gore navedenog, a vodeći računa o ključnoj ulozi pravosudnih institucija u očuvanju ljudskih prava i temeljnih sloboda, kao i viziji i misiji VSTV BiH (kontinuirano doprinositi učvršćivanju vladavine prava u BiH, te osiguravanjem neovisnog, nepristranog, profesionalnog i učinkovitog pravosuđa u BiH omogućiti jednak pristup pravdi i jednakost sviju pred zakonom), VSTV BiH je usvojio ovu Strategiju.

2. Strateški ciljevi za unaprjeđenje rodne ravnopravnosti u pravosuđu Bosne i Hercegovine

VSTV BiH identificirao je sljedeće strateške ciljeve za unaprjeđenje rodne ravnopravnosti u pravosuđu Bosne i Hercegovine:

1. Rukovoditelji/rukovoditeljice pravosudnih institucija i ostali uposlenici/uposlenice postavljaju, kao jedan od prioriteta institucije, unapređenje znanja i razine svijesti o pojmu roda, rodnim normama, metodi *gender mainstreaming*-a, rodnoj ravnopravnosti i jednakom pristupu pravdi.
2. Rukovoditelji/rukovoditeljice pravosudnih institucija i ostali uposlenici/uposlenice osiguravaju da su radnim procesima u pravosudnim institucijama obuhvaćena pitanja rodne ravnopravnosti i jednakog pristupa pravdi, kao dio ciljeva radnih procesa institucije.
3. Rukovoditelji/rukovoditeljice pravosudnih institucija i ostali uposlenici/uposlenice osiguravaju da se sve osobe koje dođu u kontakt s pravosudnim institucijama tretiraju na jednak način, kao i da im se omogući jednak pristup pravdi bez obzira na spol i/ili rod.
4. Sve osobe (stranke, svjedoci/svjedokinje, profesionalne stranke i drugi), koje dođu u kontakt s pravosudnim institucijama, bilo da je takav kontakt ostvaren usmeno, pismeno ili pomoću društvenih mreža, smatraju da su pravosudne institucije utemeljene na načelima rodne ravnopravnosti. I muškarci i žene imaju visoku razinu povjerenja u pravosuđe.

▪ Uloga VSTV BiH

VSTV BiH koordinira procesom donošenja akcijskih planova od strane pravosudnih institucija, te pruža podršku i donosi upute u okviru navedenog procesa, s konačnim ciljem omogućavanja jednakog pristupa pravdi i jednakosti svih građana pred zakonom, osiguranjem neovisnog, nepristranog, profesionalnog, učinkovitog i transparentnog pravosuđa.

U tom smislu, VSTV BiH će pravosudnim institucijama pružati stručnu podršku u procesu pripreme akcijskih planova za implementaciju Strategije, te odobravati pripremljene akcijske planove, pri čemu će VSTV BiH provjeravati, između ostalog, i jesu li akcijski planovi usklađeni s utvrđenim strateškim ciljevima. Po odobravanju akcijskih planova pravosudnih institucija, VSTV BiH će obavljati redovit nadzor nad njihovom primjenom.

Na temelju informacija koje pravosudne institucije budu dostavljale VSTV BiH u vezi s donošenjem i provođenjem akcijskih planova za implementaciju Strategije, VSTV BiH će u svoje godišnje izvješće uključiti i informaciju o stanju rodne ravnopravnosti u pravosuđu Bosne i Hercegovine.

▪ Uloga pravosudnih institucija

Rukovoditelji/rukovoditeljice pravosudnih institucija odgovorni/e su za implementaciju ove Strategije, te se obvezuju redovito informirati VSTV BiH o svim aktivnostima, poduzetim u tu svrhu. Izvješće o aktivnostima, poduzetim u svrhu implementacije Strategije, i postignutim rezultatima, pravosudne institucije će podnositi VSTV BiH uz svoja redovita godišnja izvješća.

Rukovoditelji/rukovoditeljice pravosudnih institucija se obvezuju uključiti osoblje oba spola na svim razinama unutar institucije u proces implementacije Strategije, odnosno donošenja i primjene akcijskih planova.

3. Metoda za implementaciju Strategije - *gender mainstreaming*²

Ova Strategija će se implementirati primjenom *gender mainstreaming*-a, a što će pravosudne institucije uzeti u obzir prilikom izrade vlastitih akcijskih planova. U ovom dijelu Strategije predstavljen je koncept *gender mainstreaming*-a.

Gender mainstreaming je pristup u donošenju politika, koji uzima u obzir interese i potrebe muškaraca i žena. Koncept *gender mainstreaming* prvi je put predstavljen 1985. godine na Svjetskoj konferenciji o ženama u Nairobiju. Usvojen je kao strategija u međunarodnoj politici o rodnoj ravnopravnosti pomoću Pekinške platforme za akciju, usvojene na Četvrtoj UN-ovoj svjetskoj konferenciji o ženama u Pekingu 1995. godine, a potom i kao instrument za promociju rodne ravnopravnosti na svim razinama.

Vijeće Europe definiralo je 1998. godine *gender mainstreaming* na sljedeći način³:

(Re)organizacija, unapređenje, razvoj i evaluacija procesa donošenja politika, kroz ugradnju perspektive rodne ravnopravnosti u sve politike na svim razinama i u svim fazama, od strane aktera koji su obično uključeni u proces donošenja politika.

Mora se imati na umu da žene i muškarci imaju različite potrebe, kao i životne uvjete i okolnosti, uključujući i nejednak pristup i kontrolu nad moći, resursima, ljudskim pravima i institucijama, kao i pravosudnom sustavu. Svrha *gender mainstreaming*-a je uzimanje u obzir navedenih razlika, prilikom osmišljavanja, implementiranja i evaluacije politika, projekata i radnih procesa, tako da i muškarci i žene imaju koristi od navedenih politika, projekata i radnih procesa, s krajnjom svrhom unapređenja rodne ravnopravnosti, umjesto produbljivanja postojećih razlika. Stoga, *gender mainstreaming* predstavlja instrument za ostvarenje rodne ravnopravnosti.

Kada se *gender mainstreaming* pravilno adresira i primijeni, dobivamo jedan transformacijski pristup s velikim potencijalom za društvene promjene. Riječ je o dugoročnoj strategiji. Svaki korak važan je na putu ka usvajanju ovog pristupa, ali njegova potpuna i automatska integracija u proces donošenja politika zahtijeva vrijeme.

Važno je da pravosudne institucije integriraju *gender mainstreaming* u sve faze razvoja i implementacije politika, projekata i radnih procesa na svim razinama, i to kako unutar institucije tako i izvan nje, tj. u kontaktu s vanjskim stranama.

---

² *Gender mainstreaming* predstavlja ugradnju prioriteta i potreba žena i muškaraca u sve zakone, strategije, planove, programe i aktivnosti društva, radi postizanja jednakosti i ravnopravnosti spolova, uzimajući u obzir posljedice koje će navedeni zakoni, strategije, planovi, programi i aktivnosti imati na žene i muškarce. Dakle, *gender mainstreaming* predstavlja uvođenje rodne perspektive, odnosno uključivanje rodne perspektive u sve strateške procese planiranja, u svrhu stvaranja jednakih prilika za žene i muškarce u svim sferama njihovog života i rada. Pojam *gender mainstreaming* teško je prevesti na službene jezike Bosne i Hercegovine, a pri tome zadržati potpuno značenje ovog pojma. Ovaj pojam često se prevodi kao „uvođenje rodne perspektive“, „pristup baziran na genderu“, „rodno osviještena politika“ i sl. Međutim, nijedan od ovih pojmova ne odgovara u potpunosti onome što *gender mainstreaming* suštinski predstavlja, a to je uvođenje pitanja ravnopravnosti polova u sve glavne tokove društva. Stoga, a radi preciznosti, i u domaćoj literaturi najčešće se koristi upravo pojam *gender mainstreaming* kao takav.

³ Portal Vijeća Europe, rodna ravnopravnost, www.coe.int

4. Vodič za postupanje u fazi implementacije

Rad na uvođenju *gender mainstreaming*-a, kao i svaki drugi rad koji za svrhu ima unapređenje kvalitete, je aktivnost koja se provodi u fazama. Redovita evaluacija i poduzimanje aktivnosti, na koje je takva evaluacija ukazala, od ključne su važnosti za održavanje visoke razine svijesti o pitanjima rodne ravnopravnosti između svih uposlenika/ca pravosudne institucije.

Uvođenje *gender mainstreaming*-a u pravosuđe može se postići primjenom, tzv. Demingovog PDCA ciklusa (PDCA: *Plan - Do - Check - Act*/ Planiraj - Uradi - Provjeri - Poboljšaj), koji može poslužiti kao vodič za različite faze procedure⁴:

PLANIRAJ - URADI - PROVJERI - POBOLJŠAJ

▪ PLANIRAJ

U početnoj fazi potrebno je planirati proces *gender mainstreaming*-a i utvrditi dostupne resurse, ciljeve i ograničenja procesa, kao i realne rokove za poduzimanje aktivnosti. Također je važno identificirati potencijalne rizike, koji mogu omesti ili usporiti rad na uvođenju *gender mainstreaming*-a. Mogući rizici mogu biti nedostatak podrške ili interesa rukovoditelja/rukovoditeljice pravosudne institucije, nedostatak znanja i svijesti o pitanjima rodne ravnopravnosti, otpor ka promjenama i nedostatak resursa.

U svrhu unapređenja rodne ravnopravnosti u pravosuđu Bosne i Hercegovine, određene aktivnosti već su poduzete. Primjeri nekih od navedenih aktivnosti dani su u Prilogu 2. Strategije, te ih pravosudne institucije mogu uzeti u obzir u fazi planiranja vlastitih aktivnosti.

Jedna od polaznih točaka u procesu planiranja može biti i procjena razine svijesti i znanja o pitanjima rodne ravnopravnosti unutar pravosudne institucije, a što se može učiniti provođenjem anketa u svrhu samoprocjene institucije. Ovakva procjena može potom biti popraćena diskusijom između osoblja. Rezultati navedenih anketa mogu pomoći pri odluci koje aktivnosti *gender mainstreaming*-a je potrebno provesti u pravosudnoj instituciji. Na taj način, svaka pravosudna institucija će dobiti vlastite rezultate ankete, koji se onda mogu usporediti s rezultatima iste ankete, ponovo provedene u nekoj kasnijoj fazi, sve u svrhu mjerenja rezultata aktivnosti koje je pravosudna institucija poduzela u svrhu unapređenja rodne ravnopravnosti u različitim fazama uvođenja *gender mainstreaming*-a.

Važno je istaknuti i da se razina svijesti i znanja o pitanjima rodne ravnopravnosti, kao i eventualni rizici, kao npr. otpor dijela ili kompletnog osoblja pravosudne institucije, mogu, i vjerojatno hoće razlikovati od institucije do institucije. Zbog toga, u ovoj fazi nije moguće izdati jasnu uputu pravosudnim institucijama o tome koje aktivnosti *gender mainstreaming*-a je neophodno provesti u pravosudnoj instituciji.

O tome kako ostvariti ciljeve i kako pratiti napredak ka njihovom ostvarenju mora se razgovarati i odlučiti unutar svake pravosudne institucije.

---

⁴ PDCA krug Edwardsa Deminga. PDCA krug, katkad nazivan i PDCA, „Demingovo kolo“ ili „Demingov ciklus“, razradio je poznati konzultant za poslovno upravljanje dr. William Edwards Deming 1950-tih godina. PDCA krug predstavlja neprekidan ciklus, koji se sastoji od četiri faze, a čiji je rezultat poboljšanje određenog procesa, proizvoda ili usluge i rješavanje određenih problema. Obuhvaća sustavno testiranje mogućih rješenja, evaluaciju rezultata i primjenu onih rješenja, koja su utvrđena najučinkovitijim.

U ovoj fazi, predlaže se poduzimanje sljedećih koraka:

1. Utvrđivanje dostupnih resursa od strane rukovoditelja/rukovoditeljica pravosudnih institucija;
2. Utvrđivanje ciljeva i ograničenja predstojeći aktivnosti, kao i rokova za njihovo poduzimanje, od strane rukovoditelja/rukovoditeljica pravosudnih institucija;
3. Informiranje osoblja o usvajanju Strategije i obvezi pravosudnih institucija da istu implementiraju, donošenjem i realizacijom akcijskih planova za implementaciju Strategije;
4. Uspostavljanje radne skupine, koja će diskutirati o potrebama i poteškoćama korisnika/ca pravosuđa, tj. svih osoba koje dolaze u kontakt s pravosuđem, kao i osoblja pravosudne institucije, te pripremiti preliminarnu analizu o tome.
Ovu aktivnost moguće je provesti na više načina, poput provođenja ankete u svrhu samoprocjene među osobljem pravosudne institucije, te diskusije o rezultatima iste, a što može poslužiti kao temelj za daljnji rad;
5. Predstavljanje rezultata preliminarne analize radne skupine rukovoditelju/rukovoditeljici pravosudne institucije;
6. Predstavljanje rezultata preliminarne analize radne skupine osoblju pravosudne institucije;
7. Donošenje odluke o aktivnostima *gender mainstreaming*-a, koje će pravosudna institucija poduzeti. Odluku zajednički donose rukovoditelj/rukovoditeljica i osoblje pravosudne institucije;
8. Sačinjavanje nacrtu akcijskog plana pravosudne institucije od strane radne skupine, a na temelju odluke iz prethodne točke. Akcijski plan obvezno sadrži aktivnosti *gender mainstreaming*-a, koje će pravosudna institucija poduzeti, nositelje/nositeljice implementacije istih, rokove za njihovo poduzimanje, te način i rokove izvješćivanja o njihovoj provedbi i
9. Usvajanje akcijskog plana od strane pravosudne institucije.

▪ URADI

Nakon faze planiranja, slijedi rad radne skupine na realizaciji aktivnosti *gender mainstreaming*-a, sukladno usvojenom akcijskom planu. *Gender mainstreaming* proces je koji iziskuje vrijeme i posvećenost svog osoblja pravosudne institucije na svim razinama, uključujući muškarce i žene. Ovaj proces treba biti proveden unutar i od strane same organizacije, kako bi rukovodstvo i osoblje stekli osjećaj vlasništva nad samim procesom i ostvarenim rezultatima. Iznimno je važno da rukovoditelji/rukovoditeljice pruže aktivnu podršku i sudjeluju u aktivnostima ove faze procesa.

U ovoj fazi, predlaže se poduzimanje sljedećih koraka:

1. Formiranje radnih skupina za realizaciju akcijskog plana;
2. Davanje upute za postupanje i izvješćivanje formiranim radnim skupinama;
3. Održavanje sastanka svake radne skupine, u svrhu utvrđivanja načina realizacije predstojećih aktivnosti *gender mainstreaming*-a;
4. Realizacija aktivnosti *gender mainstreaming*-a;
5. Analiza rezultata realiziranih aktivnosti *gender mainstreaming*-a od strane radnih skupina i
6. Predstavljanje rezultata analize iz prethodne točke i diskusija o tome unutar pravosudne institucije. U ovisnosti o poduzetoj aktivnosti, diskusije se mogu voditi u manjim radnim skupinama ili na plenarnoj sjednici institucije.

▪ PROVJERI

U ovoj fazi, neophodno je analizirati poduzete aktivnosti *gender mainstreaming*-a i njihove rezultate. Da bi bilo moguće provesti ovu i narednu fazu procesa („provjeri“ i „poboljšaj“), neophodno je da se aktivnosti *gender mainstreaming*-a već neko vrijeme provode od strane pravosudne institucije. Dolje prikazana „Ljestvica sposobnosti“ psihologa Thomasa Gordona opisuje proces razvoja sposobnosti i svijesti, te je veoma vrijedan instrument u razumijevanju faza, kroz koje pojedinac/pojedinka prolazi tijekom procesa učenja, te opredjeljivanja za najbolju metodu poučavanja.

LJESTVICA SPOSOBNOSTI

Na početku procesa uvođenja *gender mainstreaming*-a, može se pretpostaviti da se organizacija nalazi na prvoj razini, tj. da je organizacija nesvjesna činjenice da ne posjeduje stručnost u području rodne ravnopravnosti. Najčešće nismo ni svjesni da rodna ravnopravnost može biti pitanje, koje je moguće uključiti u svakodnevne radne procese institucije. Svrha realizacije aktivnosti upravo i jeste dostizanje naredne razine na „Ljestvici sposobnosti“. Čak i kada je rezultate teško ostvariti, mjeriti, pratiti i evidentirati, pravosudna institucija treba konstantno težiti da dosegne četvrtu razinu „Ljestvice sposobnosti“. Kako poduzimanje aktivnosti *gender mainstreaming*-a bude napredovalo i kako sposobnosti svakog/svake uposlenika/uposlenice pravosudne institucije budu dostizale nove razine, vrlo je moguće da će rezultati anketa, koje budu ponavljane s vremena vrijeme, biti lošiji, bar u inicijalnoj fazi, u odnosu na rezultate prvobitne ankete, koju je institucija provela na početku samog procesa. To je potpuno prirodno, s obzirom na činjenicu da što više znanja stječemo, više smo u stanju preispitivati određene pojave.

Dugoročno promatrano, krajnja je svrha da pravosudna institucija ne mora više posebno uzimati u obzir rodnu perspektivu, jer je ista već integrirana u sve radne procese i prirodan je dio funkcioniranja pravosudne institucije.

U ovoj fazi, predlaže se poduzimanje sljedećih koraka:

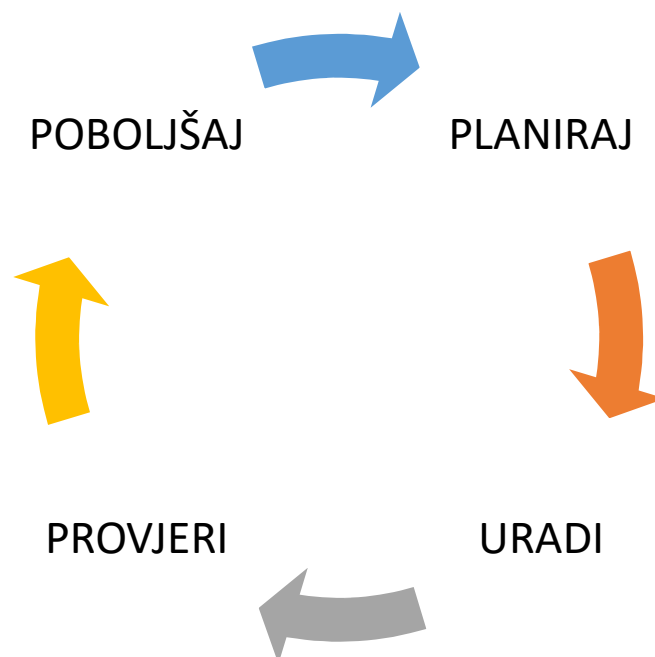
1. Provođenje nove ankete u svrhu samoprocjene ili poduzimanje drugih aktivnosti, u svrhu procjene napretka pravosudne institucije na „Ljestvici sposobnosti“ i
2. Donošenje odluke o narednim aktivnostima, na temelju rezultata nove ankete ili drugih poduzetih aktivnosti, sukladno prethodnoj točki.

▪ POBOLJŠAJ

Važno je pravilno pratiti rezultate poduzetih aktivnosti, kao i implementirati i pratiti mjere za unapređenje utvrđenog stanja, poput izmjena određenih radnih procesa i slično. U ovoj fazi, pravosudna institucija mora donijeti odluku o sadržaju i načinu implementacije daljnjih aktivnosti *gender mainstreaming*-a, vodeći računa o napretku postignutom do tog momenta, sve u svrhu dostizanja sljedeće razine „Ljestvice sposobnosti“ ili, u najmanju ruku, zadržavanja na trenutačnoj, tj. do tada dostignutoj razini.

U ovoj fazi, predlaže se poduzimanje sljedećih koraka:

1. Poduzimanje daljnjih aktivnosti *gender mainstreaming*-a i implementacija mjera za unapređenje utvrđenog stanja, poput izmjena određenih radnih procesa i slično, od strane rukovoditelja/rukovoditeljica, radnih skupina i/ili pojedinih uposlenika/ca pravosudnih institucija;
2. Podnošenje izvješća o poduzetim aktivnostima i postignutim rezultatima VSTV BiH i
3. Po završetku ove faze, pravosudne institucije nastavljaju s radom na unapređenju rodne ravnopravnosti u pravosuđu Bosne i Hercegovine, te ponovo započinju s fazom „Planiraj“ gore opisanog ciklusa.

5. Primjeri aktivnosti *gender mainstreaming*-a

U ovom dijelu dani su primjeri aktivnosti *gender mainstreaming*-a. Napominje se da dani primjeri nisu sveobuhvatni, te da je neophodno da se svaka pravosudna institucija opredijeli za vlastite aktivnosti *gender mainstreaming*-a i donese vlastiti akcijski plan, na temelju identificiranih potreba pravosudne institucije.

Aktivnosti *gender mainstreaming*-a treba odrediti i implementirati vodeći računa o identificiranim strateškim ciljevima za unapređenje rodne ravnopravnosti u pravosuđu Bosne i Hercegovine.

Primjeri aktivnosti za svaki od četiri utvrđena strateška cilja dani su u daljnjem tekstu. Određene aktivnosti se preklapaju, te su stoga relevantne za više od jednog strateškog cilja.

▪ Strateški cilj broj 1

Rukovoditelji/rukovoditeljice pravosudnih institucija i ostali uposlenici/ce postavljaju, kao jedan od prioriteta institucije, unapređenje znanja i razine svijesti o pojmu roda, rodnim normama, metodi gender mainstreaming-a, rodnoj ravnopravnosti i jednakom pristupu pravdi.

Edukacija osoblja u pravosudnim institucijama

Svom osoblju pravosudne institucije neophodno je osigurati odgovarajuću edukaciju, te uključenost u proces implementacije Strategije, kako bi se osjećali njegovim dijelom. Jedan od načina za postizanje naprijed navedenog može biti započinjanje procesa uvođenja *gender mainstreaming*-a pozivanjem vanjskih predavača/predavačica, konzultanata/konzultantica i profesionalaca/profesionalki iz nevladinih i/ili međunarodnih organizacija, koji/e će prezentirati odabrane teme. Po održavanju edukacije ili seminara, mogu se organizirati i diskusije u manjim radnim skupinama. U daljnjem tekstu, dani su primjeri tema i pitanja, o kojima se može razgovarati.

Opća pitanja

- Što se može uraditi kako bi se unaprijedila rodna ravnopravnost u pravosudnoj instituciji, kako interno tako i prema vanjskim stranama - korisnicima/korisnicama pravosuđa?
- Koju ulogu ostvaruju različite struke/organizacije/tijela vlasti u otkrivanju, sprečavanju, osuđivanju i brizi o počiniteljima/počiniteljicama i žrtvama rodno utemeljenog nasilja?
- Na koji se način izražavamo u pravosudnoj instituciji? Imamo li različite razine tolerancije u vezi s time kako se izražavamo?
- Kako reagirati na „Tehnike potiskivanja“⁵?
- Na koji nas način hijerarhijska struktura unutar organizacije može spriječiti da razgovaramo o eventualnom neprimjerenom izražavanju ili praksama na radnom mjestu?
- Vrednuju li se muškarci i žene različito unutar organizacije? Kako? Zašto?

---

⁵ Tehnike potiskivanja predstavljaju koncept koji je 1945. godine predstavio norveški psiholog i filozof Ingjald Nissen. Tehnike potiskivanja definiraju se kao strategija socijalne manipulacije, kojom dominantna skupina održava svoju poziciju nadmoći unutar (uspostavljene ili skrivene) hijerarhije.

- Na koji se način obavlja raspodjela zadataka između muškaraca i žena?
- Koje aktivnosti pravosudne institucije mogu poduzeti, kako bi podigle razine svijesti o pitanjima rodne ravnopravnosti?

Analiza sigurnosti i zaštite

- Koje su politike i procedure usvojene, te koja je oprema osigurana, kako bi se osoblju pravosudne institucije i vanjskim stranama omogućila sigurnost i zaštita, prilikom boravka unutar institucije?
- Što je potrebno nama, kao profesionalcima/profesionalkama, a što vanjskim stranama, kako bi se osiguralo sigurno i zaštićeno radno ozračje?
- Koje sigurnosne mjere postoje u pravosudnoj instituciji?
- Postoje li posebne prostorije za smještaj žrtve tijekom boravka u pravosudnoj instituciji, kako bi se izbjeglo njeno susretanje sa osumnjičenim/osumnjichenom i/ili svjedocima/svjedokinjama prije ulaska u sudnicu? Postoje li uvjeti za svjedočenje žrtve iz posebne prostorije?
- Jesu li uvedene i druge mjere u svrhu osiguranja sigurnog okružja unutar pravosudne institucije?
- U predmetima rodno utemeljenog nasilja, kao i u svim drugim predmetima, sudac/sutkinja je, odgovoran/na za održavanje reda u sudnici. Na koji će način sudac/sutkinja obaviti navedeno pravo i dužnost u odnosu na sudionike/ce u postupku?
- Kako reagirati na „Tehnike potiskivanja“ i suptilne prijetnje, koje stranke razmjenjuju tijekom postupka?
- Postoji li potreba i je li osoblju pravosudne institucije dostupna psihološka podrška, u slučaju rada na „teškim“, tj. emotivno iscrpljujućim predmetima, poput predmeta, koji se odnose na tjelesno i/ili psihološko nasilje, zlostavljanje djece, mučenje, itd.?
- Jesu li uposlenici/ce sudske policije pravilno obučeni/e i stoje li im na raspolaganju sredstva, neophodna za pružanje pomoći i zaštite osobama koje dolaze u instituciju?
- Da li zaštitu vrše i uposlenici i uposlenice sudske policije?
- Postoje li propusti u postojećem sustavu sigurnosti i zaštite i kako se mogu ispraviti?
- Na koji način odgovori na gore postavljena pitanja mogu utjecati na nas?
- Na koji način odgovori na gore postavljena pitanja mogu utjecati na vanjske strane, tj. osobe koje dolaze u kontakt s pravosuđem?

Uloga zajednice i kulture

- Tretiraju li djevojčice i dječake drugačije kod kuće/ u školi/ u javnosti? Kako? Je li to dobro ili loše?
- Imamo li mi/ društvo/ škola/ obitelj drugačija očekivanja od dječaka i djevojčica? Je li to dobro ili loše?
- Kakve uloge zajednica i kultura nameću ženskim i muškim članovima zajednice?
- Tretiraju li muške žrtve drugačije od ženskih?
- Tretiraju li počinitelje drugačije od počiniteljica?
- Na koji način nasilje i korupcija (ekonomska korupcija, korupcija među prijateljima, poslovna korupcija i potencijalna korupcija u pravnom sustavu) utječu na rodno utemeljeno nasilje?

Odnosi prema medijima i njihova uloga

- Postoji li u pravosudnoj instituciji politika, koja regulira odnos prema medijima?
- Na koji način pravosudna institucija predstavlja javnosti rad na predmetima, koji privlače veliku pozornost javnosti/medija?

- Je li praksa izdavanja priopćenja za javnost uobičajena u pravosudnoj instituciji, uz zaštitu osobnih podataka sudionika/ca postupka?
- Kako mediji izvješćuju o sudskim predmetima? Je li jezik koji mediji koriste rodno neutralan? Što pravosudna institucija može učiniti, kako bi osigurala da izvješćivanje medija bude točno i rodno neutralno?
- Postoji li u pravosudnoj instituciji politika, koja regulira način komuniciranja institucije u društvenim medijima?
- Na koji način je potrebno upoznati javnost o radu pravosudne institucije na unapređenju rodne ravnopravnosti u pravosuđu Bosne i Hercegovine?

Analiza pitanja o rodnoj ravnopravnosti iz perspektive poslodavca/poslodavke

Postoje jasne strukturalne razlike između muškaraca i žena na tržištu rada. Da bi se muškarcima i ženama zaposlenim u pravosudnim institucijama pružile jednake mogućnosti, u smislu unapređenja na poslu i rasta plaće, u svakoj pravosudnoj instituciji moraju biti poduzete aktivnosti u svrhu osiguranja rodne ravnopravnosti. U vezi s tim, preporučuje se diskusija o sljedećim temama:

- Jesu li profesije u kojima dominiraju žene jednako plaćene kao i profesije u kojima dominiraju muškarci?
- Koliko muškaraca i žena zauzima rukovodeće pozicije unutar pravosudne institucije? Ukoliko su to većinom muškarci ili žene, razgovarajte o tome što se može uraditi kako bi muškarci i žene bili podjednako zastupljeni.
- Kako ohrabriti žene, koje bi potencijalno bile dobre rukovoditeljice, da se prijave na rukovodeće pozicije, te ih predložiti za takvu poziciju?
- Je li opseg posla podjednako raspoređen između muškaraca i žena unutar pravosudne institucije?
- Može li pravosudna institucija ravnopravno osigurati muškarcima i ženama mogućnost brige za svoju djecu? Je li moguće uspješno kombinirati roditeljstvo i zaposlenje? Koja su poboljšanja potrebna?

▪ Strateški cilj broj 2

Rukovoditelji/rukovoditeljice pravosudnih institucija i ostali uposlenici/uposlenice osiguravaju da su radnim procesima u pravosudnim institucijama obuhvaćena pitanja rodne ravnopravnosti i jednakog pristupa pravdi, kao dio ciljeva radnih procesa institucije.

Ankete o rodnoj ravnopravnosti i jednakom pristupu pravdi

Interne i eksterne ankete o navedenim pitanjima neophodno je redovito provoditi, analizirati njihove rezultate, te poduzimati odgovarajuće aktivnosti, kako bi se otklonile eventualno utvrđene nepravilnosti.

Rad na kvaliteti - kako bi se osigurali rodno neutralni radni procesi

Na temelju rezultata svih ostalih poduzetih aktivnosti, radne skupine pravosudnih institucija osigurat će pravilno adresiranje utvrđenih nedostataka, te obuhvaćenost pitanja rodne ravnopravnosti i jednakog pristupa pravdi radnim procesima u pravosudnim institucijama.

▪ Strateški cilj broj 3

Rukovoditelji/rukovoditeljice pravosudnih institucija i ostali uposlenici/uposlenice osiguravaju da se sve osobe, koje dođu u kontakt s pravosudnim institucijama, tretiraju na jednak način, kao i da im se omogući jednak pristup pravdi bez obzira na spol i/ili rod.

Analiza državnog zakonodavnog okvira i njegova implementacija

Državni zakonodavni okvir neophodno je konstantno analizirati i revidirati, kako bi se osigurala njegova usklađenost s međunarodnim dokumentima, standardima i praksom, koji su podložni povremenim izmjenama i dopunama. Iako pravosudne institucije nisu nadležne za usvajanje, izmjenu i dopunu zakona, one pak tumače i primjenjuju vrijedeće zakone, te su stoga svjesne nedostataka zakonodavnog okvira, kao i problema u njegovoj primjeni.

U vezi s tim, moguće je da će se utvrditi da je određene prakse i procedure neophodno izmijeniti/dopuniti, kako bi se osiguralo da primjena zakonodavnog okvira zaista jamči rodnu ravnopravnost i jednak pristup pravdi. Ukoliko pravosudne institucije identificiraju nedostake u domaćem zakonodavnom okviru i/ili probleme u njegovoj primjeni, potrebno je o tome obavijestiti VSTV BiH, u svrhu podnošenja prijedloga za izmjene i dopune spornog zakona. U vezi s tim, preporučuje se diskusija o sljedećim temama:

- Postoje li određene zakonske odredbe, koje su izričito diskriminatorne ili nisu „rodno osjetljive“, te ne uzimaju u obzir društveni položaj žena i/ili muškaraca? Postoje li pravne praznine, u vezi s pitanjima, koja nerazmjerno utječu na žene?
- Postoje li sporna tumačenja ili prakse u primjeni određenih zakonskih odredbi, koje za posljedicu imaju diskriminaciju žena ili pak sprečavaju jednak pristup pravdi žena?
- Jesu li rodni stereotipi i predrasude prisutni u procesu donošenja i/ili primjene zakona? Ovo bi se moglo utvrditi analizom sudske prakse u određenim područjima.
- Jesu li uspostavljeni mehanizmi pozivanja na odgovornost i funkcioniraju li?
- Koje se informacije o pravima i pravnim procedurama dijele s javnošću i kako se te informacije prenose javnosti? Jesu li dostupne svim kategorijama društva?
- Postoji li funkcionalan sustav pravne pomoći za osobe, koje nemaju ekonomskih sredstava za pravno zastupanje, te plaćanje propisanih pristojbi i troškova?
- Na koji način pravosudna institucija motivira žrtve rodno utemeljenog nasilja da prijave pretrpljeno nasilje, te na koji način postupa po takvim prijavama?
- Je li zakonodavni okvir adekvatan za uspješnu prevenciju, otkrivanje, istragu, progon i osuđivanje počinitelja/počiniteljica u predmetima rodno utemeljenog nasilja?
- Primjenjuju li pravosudne institucije pravilno zakonodavni okvir koji je na snazi ili postoje propusti u njegovoj primjeni?
- Postoji li adekvatan zakonodavni okvir koji osigurava tajnost osobnih podataka žrtava?
- Koji su dokazi neophodni za donošenje osuđujuće presude u predmetima rodno utemeljenog nasilja? Je li iskaz žrtve dovoljan? Ukoliko nije, koji su to drugi dokazi?
- Koju težinu na sudu nosi izjava svjedoka/svjedokinje, koji/a nije prisustvovao/la obavljanju kaznenog djela, ali je razgovarao/la sa žrtvom nakon toga? Prihvaća li se takav dokaz i kako se vrednuje?

“Rodna šetnja” stopama korisnika/korisnica pravosuđa

Preporučuje se da se pravosudne institucije upoznaju s načinom, na koji korisnici/korisnice pravosuđa dolaze do institucije, i to tako što će obaviti tzv. rodnu šetnju, te utvrditi koliko

je inkluzivno i sigurno fizičko okružje pravosudne institucije. U vezi s tim, preporučuje se diskusija o sljedećim temama:

- Na koje načine korisnici/korisnice pravosuđa dolaze do pravosudne institucije?
- Je li izravno okružje pravosudne institucije sigurno? Ukoliko nije, je li moguće pokrenuti proces adaptacije okružja, te u isti uključiti općinska i/ili druga nadležna tijela, te na taj način osigurati sigurno okružje za korisnike pravosuđa?
- Postoji li u pravosudnoj instituciji posebna prostorija, u koju je moguće smjestiti žrtve/ svjedoke/svjedokinje?
- Je li u pravosudnoj instituciji osigurana podrška svjedocima/svjedokinjama?
- Jesu li u pravosudnoj instituciji prisutni zaštitari/zaštitarke?
- Je li pristup pravosudnoj instituciji moguć za osobe koje dolaze s djecom?
- Razgovarajte o tome na koji način objekt pravosudne institucije i njegovo okružje utječu na pristup korisnika/ca pravosuđu?

▪ Strateški cilj broj 4

Sve osobe (stranke, svjedoci/svjedokinje, profesionalne stranke i drugi), koje dođu u kontakt s pravosudnim institucijama, bilo da je takav kontakt ostvaren usmeno, pismeno ili pomoću društvenih mreža, smatraju da su pravosudne institucije utemeljene na načelima rodne ravnopravnosti. I muškarci i žene imaju visoku razinu povjerenja u pravosuđe.

Analiza postupanja pravosudnih institucija u predmetima rodno utemeljenog nasilja

- Koliko često osobe, koje prijave rodno utemeljeno nasilje policiji, povlače informacije koje su kasnije dane u postupku (kada je predmet u tužiteljstvu ili sudu)?
- Je li za tužitelja/tužiteljicu moguće nastaviti postupak, čak i ako žrtva više ne želi sudjelovati u postupku?
- Postoje li tužitelji/tužiteljice koji/e su prošli/e specijalnu edukaciju za rad na predmetima rodno utemeljenog nasilja?
- Moguće je angažirati vanjskog stručnjaka/stručnjakinju ili studenta/studenticu, koji/a će prisustvovati ročištima, kako bi se utvrdilo na koji se način nositelji/nositeljice pravosudnih funkcija i ostali profesionalni sudionici/sudionice u postupku ponašaju, u smislu ravnopravnog tretiranja muškaraca i žena.

Analiza presuda

Vanjskog stručnjaka moguće je angažirati i za analizu istraga i presuda u predmetima rodno utemeljenog nasilja, obiteljskog prava i migracija, u svrhu pripreme izvješća o određenim pojavama, povezanim s ovim predmetima, a po nalogu pravosudne institucije.

U vezi s tim, preporučuje se razmatranje sljedećih tema:

- Tretiraju li se muškarci i žene na isti način? Imaju li slični predmeti obično isti ishod? Izriču li se za isto kazneno djelo iste kazne, bez obzira na spol (počinitelja/počiniteljice)?
- Na koji je način najbolji interes djeteta obrazložen u presudama?
- Postavljaju li se ista pitanja onima koji traže azil i pruža li im se ista zaštita, bez obzira na spol?

- Je li jezik, koji se koristi u presudama, rodno neutralan?
- Kakav se jezik koristi u predmetima seksualnog nasilja? Primjera radi, kažemo/pišemo li „počinitelj ju je poljubio“ ili pak „počinitelj je gurnuo svoj jezik u žrtvina usta“. Koja je razlika? Koju je konstataciju pravilno koristiti? Postoje li drugi primjeri?

ZAVRŠNE NAPOMENE

Ova Strategija predstavlja strateški dokument općeg karaktera, na temelju kojeg pravosudne institucije donose i dostavljaju VSTV BiH vlastite akcijske planove, a potom pristupaju njihovoj implementaciji. U procesu implementacije Strategije, pravosudne institucije će se koristiti tzv. *gender mainstreaming*-om, čijom će se primjenom ostvariti postavljeni strateški ciljevi.

Strategija također daje smjernice o tome kako ostvariti rezultate implementirajući odgovarajuće aktivnosti u pravosudnim institucijama, dok vodič za postupanje u fazi implementacije može poslužiti kao okvir za planiranje aktivnosti. Bez obzira na to, svaka pravosudna institucija ponaosob, a na temelju vlastitih utvrđenih potreba, donosi odluku o aktivnostima *gender mainstreaming*-a, koje će provesti.

Aktivna podrška rukovoditelja/rukovoditeljica pravosudnih institucija od ključne je važnosti u procesu implementacije Strategije. Podjednako je važno da osoblje pravosudnih institucija na svim razinama i oba spola bude uključeno i angažirano u navedenom procesu. VSTV BiH koordinira procesom donošenja akcijskih planova od strane pravosudnih institucija, te pruža podršku i donosi upute u okviru navedenog procesa, s krajnjim ciljem omogućavanja jednakog pristupa pravdi i jednakosti svih građana pred zakonom, osiguranjem neovisnog, nepristranog, profesionalnog, učinkovitog i transparentnog pravosuđa.

Unaprijeđena rodna ravnopravnost u pravosuđu Bosne i Hercegovine podrazumijeva uvođenje *gender mainstreaming*-a u sve radne procese unutar pravosudne institucije, a što iziskuje istrajnost i strpljenje.

Stoga, od suštinske je važnosti da se aktivnosti uvođenja *gender mainstreaming*-a konstantno poduzimaju, da se njihovo poduzimanje ohrabruje i prati, te da se o tome podnose povremena izvješća.

PRILOG 1 - Istaknuti međunarodni dokumenti

▪ Rezolucija Vijeća Sigurnosti UN 1325 „Žene, mir i sigurnost“

Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda usvojilo je Rezoluciju o ženama, miru i sigurnosti (S/RES/1325) 31. listopada 2000. godine. Rezolucija potvrđuje važnu ulogu žena u sprečavanju i rješavanju sukoba, mirovnim pregovorima, izgradnji i održanju mira, humanitarnoj pomoći i postkonfliktnoj rekonstrukciji, te naglašava značaj njihovog podjednakog sudjelovanja i pune uključenosti u sve napore, usmjerene na održanje i promoviranje mira i sigurnosti.

Rezolucija 1325 poziva sve aktere da povećaju sudjelovanje žena i uključe rodnu perspektivu u sve napore Ujedinjenih naroda, usmjerene na očuvanje mira i sigurnosti, te poziva sve strane u oružanom sukobu da preuzmu dodatne mjere na zaštiti žena i djevojaka od nasilja na temelju spola, posebno silovanja i drugih oblika seksualnog zlostavljanja, te svih oblika nasilja u oružanim sukobima. Pored toga, Rezolucija 1325 predviđa i brojne obveze zemalja članica i tijela Ujedinjenih naroda.

▪ UN Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena

Generalna skupština UN-a usvojila je Konvenciju o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) 1979. godine.⁶ Konvencijom je određen pojam diskriminacije nad ženama, te su određene mjere, koje države potpisnice trebaju poduzeti u svrhu ukidanja diskriminacije nad ženama.

Konvencija definira diskriminaciju kao „svaku razliku, isključenje ili ograničenje počinjeno na temelju spola, kojem je posljedica ili cilj da ženama ugrozi ili onemogući priznanje, uživanje ili korištenje ljudskih prava i temeljnih sloboda na političkom, ekonomskom, društvenom, kulturnom, građanskom ili drugom području, bez obzira na njihovo bračno stanje, na temelju ravnopravnosti muškaraca i žena.”

Prihvaćajući Konvenciju, države potpisnice se opredjeljuju da će poduzeti brojne mjere i okončati diskriminaciju nad ženama u svim oblicima, uključujući i:

- Uključivanje načela jednakosti muškaraca i žena u pravne sustave država potpisnica, kao i ukidanje svih diskriminatornih zakona i uspostavljanje odgovarajućeg zakonodavnog okvira, koji zabranjuje diskriminaciju nad ženama,
- Uvođenje pravne zaštite prava žena na ravnopravnoj osnovi s muškarcima i osiguranje učinkovite zaštite žena od svakog postupka kojim se obavlja diskriminacija, pomoću nadležnih nacionalnih sudova i drugih javnih institucija i
- Poduzimanje svih potrebnih mjera za otklanjanje diskriminacije žena od strane bilo koje osobe, organizacije ili poduzeća.

Konvencija daje temelj za ostvarenje ravnopravnosti žena i muškaraca tako što ženama osigurava jednak pristup i jednake prilike u političkom i javnom životu, uključujući i pravo na glasanje i kandidiranje na izborima, kao i na obrazovanje, zdravlje i zaposlenje. Potpisivanjem Konvencije, države potpisnice se obvezuju poduzeti odgovarajuće mjere, uključujući i zakonodavne i privremene posebne mjere, kako bi se ženama omogućilo uživanje njihovih ljudskih prava i temeljnih sloboda. Pored toga, države potpisnice se također obvezuju poduzeti odgovarajuće mjere, u svrhu ukidanja svih oblika trgovine ženama i eksploatacije žena. Zemlje koje su ratificirale ili pristupile Konvenciji, obvezne su provesti njene odredbe u

---

⁶Bosna i Hercegovina pristupila je Konvenciji 1. rujna 1993. godine (preuzeto sukcesijom).

praksi. Pored toga, države potpisnice obvezuju se podnositi izvješća o zakonodavnim, sudskim, upravnim ili drugim mjerama koje su usvojile, radi primjene odredaba Konvencije, kao i napretku ostvarenom u razdoblju izvješća.

Komite UN-a za uklanjanje svih oblika diskriminacije žena utvrdio je šest međusobno povezanih elemenata pristupa pravdi žena⁷, i to:

- utuživost,
- dostupnost,
- pristupačnost,
- kvalitetu,
- odgovornost pravosudnog sustava i
- osiguravanje pravnih sredstava.

U kontekstu nasilja nad ženama, ovo znači da države potpisnice moraju implementirati cijeli niz mjera, uključujući:

- izvršenje izmjene i dopune domaćeg zakonodavnog okvira, kako bi se osiguralo da nasilje nad ženama predstavlja kazneno djelo,
- uspostavljanje odgovarajuće procedure za istrage i kazneni progon i
- osiguranje pristupa djelotvornim pravnim lijekovima i odšteti.

▪ **Europska konvencija o ljudskim pravima i temeljnim slobodama i Protokol broj 12**

Iako je Europska konvencija o ljudskim pravima i temeljnim slobodama (u daljnjem tekstu: EKLJP) rodno neutralan dokument, Europski sud za ljudska prava uspostavio je sudsku praksu u području ženskih prava i nasilja nad ženama. Pored toga, Europski sud za ljudska prava uspostavio je i nekoliko važnih načela jednakog pristupa pravdi žena⁸.

Protokol broj 12 uz EKLJP regulira i opću zabranu diskriminacije po bilo kojoj osnovi, poput spola, rase, boje kože, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, etničkog ili socijalnog podrijetla, pripadnosti nacionalnoj manjini, imovini, rođenju ili drugom statusu.

▪ **Europska socijalna povelja**

Europska socijalna povelja (u daljnjem tekstu: ESP) je sporazum Vijeća Europe, koji garantira osnovna socijalna i ekonomska prava, kao inačica EKLJP, koja se odnosi na građanska i politička prava. ESP garantira širok spektar ljudskih prava, poput zaposlenja, stanovanja, zdravlja, obrazovanja i socijalne zaštite, posebno naglašava potrebu zaštite ranjivih skupina, poput starih osoba, djece, osoba s invaliditetom i migranata, te garantira uživanje svih prava bez diskriminacije. ESP također predstavlja referentni dokument prava Europske unije.

Većina socijalnih prava iz Povelje EU o osnovnim pravima temelji se na relevantnim članovima ESP, pa se stoga ista može smatrati socijalnim ustavom Europe. Europski komitet za socijalna prava nadzire primjenu ESP od strane država potpisnica, i to pomoću izvješćivanja i mehanizma kolektivnih pritužbi.

---

⁷ Pogledajte Opću preporuku broj 33 Komiteta UN-a za uklanjanje svih oblika diskriminacije protiv žena koja je izdana 23. srpnja 2015. godine, CEDAW/C/GC/33.

⁸ Bosna i Hercegovina je članica Vijeća Europe, a ratificirala je EKLJP 12. srpnja 2002. godine

▪ Konvencija Vijeća Europe o borbi protiv trgovine ljudima

Konvencija Vijeća Europe o borbi protiv trgovine ljudima usvojena je od strane Odbora ministara Vijeća Europe 3. svibnja 2005., te je stupila na snagu 1. veljače 2008. godine.⁹

Ova Konvencija odnosi se na sprečavanje i suzbijanje trgovine ženama, muškarcima i djecom u svrhu eksploatacije (seksualne eksploatacije, prinudnog rada, ropstva i dr.), kao i zaštitu žrtava i progon počinitelja/počiniteljica. Konvencija sadrži i odredbe o nediskriminaciji, te propisuje obvezu država potpisnica da promoviraju rodnu ravnopravnost i uključe *gender mainstreaming* u proces uspostavljanja, implementacije i praćenja mjera neophodnih za primjenu ove Konvencije.

Neovisan mehanizam praćenja, koji čine skupina eksperata/ekspertica za borbu protiv trgovine ljudima (GRETA) i Vijeće strana, nadgleda implementaciju ove Konvencije od strane država potpisnica.

▪ Konvencija Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji

Konvencija Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (tzv. Istanbulska konvencija) predstavlja pravno obvezujući akt Vijeća Europe u području sprečavanja i borbe protiv nasilja nad ženama.¹⁰

Istanbulska konvencija određuje minimalne standarde koje su države članice obvezne implementirati da bi učinkovito riješile nasilje nad ženama, a utemeljena je na razumijevanju da je nasilje nad ženama oblik rodno utemeljenog nasilja, koje je počinjeno nad ženama zato što su žene. Obveza je svake države potpisnice da sveobuhvatno pristupi rješavanju ovog problema, te poduzme mjere, u svrhu sprečavanja nasilja nad ženama, zaštite žrtava nasilja i kažnjavanja počinitelja/počiniteljice nasilja.

Država potpisnica Istanbulske konvencije u obvezi je poduzeti sljedeće mjere:

- Sprečavati sve oblike nasilja nad ženama, osigurati zaštitu žrtvama nasilja i kazneno progoniti počinitelje/počiniteljice nasilja¹¹,
- Promovirati rodnu ravnopravnost i sprečavati nasilje nad ženama ohrabriranjem međusobnog poštovanja ili nenasilnog rješavanja sukoba i preispitivanjem rodnih stereotipa, uključujući i nastavne materijale u školama¹²,
- Istražiti djela nasilja i kazneno progoniti počinitelje/počiniteljice,
- Osigurati zaštitu i podršku za žrtve nasilja, pomoću, između ostalog, mjera udaljenja počinitelja/počiniteljice nasilja iz zajedničkog domaćinstva, otvaranjem odgovarajućih, lako dostupnih sigurnih kuća u dovoljnom broju za siguran smještaj žrtava nasilja i slično,
- Osigurati mogućnost podnošenja odštetnih zahtjeva žrtvama nasilja, te omogućiti adekvatnu odštetu, ukoliko se ista ne može osigurati od počinitelja/počiniteljice nasilja ili drugih izvora,

⁹Konvencija je u Bosni i Hercegovini stupila na snagu u svibnju 2008. godine.

¹⁰Bosna i Hercegovina je ratificirala Istanbulsku konvenciju 2013., a ista je stupila na snagu 2014. godine.

¹¹ Muškarci koji su doživjeli nasilje nisu isključeni. Naprotiv, odredbe Istanbulske konvencije primjenjuju se i na muškarce i dječake.

¹² Istanbulska konvencija ne nameće specifičan edukativni model, kada je riječ o obrazovanju u području rodne ravnopravnosti i uklanjanja stereotipa. Države potpisnice slobodne su odabrati najprikladniji edukativni pristup i materijale u ovom području.

- Osigurati koordiniran pristup svih nadležnih tijela, organizacija civilnog društva i drugih aktera, u svrhu pružanja sveobuhvatne zaštite žrtvama nasilja i sprečavanja nasilja,
- Osigurati adekvatne obuke za pripadnike/ce policije i pravosuđa, u svrhu njihovog osposobljavanja za pružanje adekvatnog odgovora na nasilje i
- Osigurati da žrtve dobiju odgovarajuće i pravovremene informacije o raspoloživim uslugama podrške poput SOS telefonskih linija, specijaliziranih ustanova za žrtve nasilja, savjetovališta i sigurnih kuća.

Istanbulska konvencija prepoznaje i značaj uloge civilnog društva u pružanju zaštite i podrške žrtvama nasilja, širenju svijesti i procesu promjene stavova, u svrhu stvaranja kulture nulte tolerancije prema nasilju.

Istanbulskom konvencijom uspostavljen je dvostruki mehanizam praćenja implementacije Konvencije, i to pomoću Ekspertne skupine za borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (GREVIO) i Komiteta članica.

▪ **Strategija za ravnopravnost između žena i muškaraca u Europi u razdoblju od 2020. do 2025. godine**

Iako još uvijek nije članica EU, Bosna i Hercegovina, koja se nalazi u procesu europskih integracija, trebala bi uzeti u obzir i Strategiju za ravnopravnost između žena i muškaraca u Europi u razdoblju od 2020. do 2025. godine (u daljnjem tekstu: Strategija).

Ova Strategija predstavlja odraz težnje Europske komisije za stvaranjem Unije ravnopravnosti, a sadrži ciljeve i mjere za ostvarenje značajnog napretka na putu ka jednoj rodno ravnopravnoj Europi, do 2025. godine. Konačan cilj Strategije je Unija u kojoj žene i muškarci, djevojčice i dječaci sa svim svojim različitostima, mogu slobodno birati svoje životne puteve, imati iste prilike za napredak, ravnopravno sudjelovati u europskom društvu i voditi ga.

Ključni ciljevi Strategije su:

- okončati rodno utemeljeno nasilje,
- boriti se protiv rodni stereotipa,
- ukloniti rodni jaz na tržištu rada,
- postići jednako sudjelovanje u različitim gospodarskim sektorima,
- ukloniti razlike u primanjima,
- ukloniti rodni jaz u skrbi i njezi i
- postići rodnu ravnotežu u odlučivanju i politici.

Dok se Strategija fokusira na aktivnosti unutar EU, istodobno je usklađena sa vanjskom politikom EU o rodnoj ravnopravnosti i osnaživanju žena.

PRILOG 2 - Poduzete aktivnosti na unaprjeđenju rodne ravnopravnosti u pravosuđu Bosne i Hercegovine

U svrhu uvođenja *gender mainstreaming*-a u pravosuđe Bosne i Hercegovine, širenja svijesti o ovim pitanjima, te stavljanja fokusa na problematiku rodne ravnopravnosti i jednakog pristupa pravdi, određene aktivnosti su već poduzete, te поближе opisane u daljnjem tekstu.

▪ Smjernice za prevenciju seksualnog i rodno utemeljenog uznemiravanja u pravosudnim institucijama u Bosni i Hercegovini

VSTV BiH je, 2015. godine, usvojio Smjernice za prevenciju seksualnog i rodno utemeljenog uznemiravanja u pravosudnim institucijama u Bosni i Hercegovini (u daljnjem tekstu: Smjernice), kao rezultat višemjesečnog rada panela pravosudnih stručnjaka/stručnjakinja iz Bosne i Hercegovine, a u svrhu promoviranja profesionalnih odnosa i klime poštovanja unutar pravosudnih institucija.

Smjernicama je određen pojam uznemiravanja, seksualnog uznemiravanja i rodno utemeljenog uznemiravanja, subjekti na koje se Smjernice primjenjuju, interna procedura za preventivno djelovanje, obuka i podizanje svijesti o prevenciji seksualnog i rodno utemeljenog uznemiravanja, te monitoring i revizija Smjernica.

VSTV BiH obavlja redoviti monitoring primjene Smjernica analizom godišnjih izvješća pravosudnih institucija, koja sadrže informacije o poduzetim internim mjerama na prevenciji seksualnog i rodno utemeljenog uznemiravanja. Sukladno Smjernicama, savjetnici/savjetnice za prevenciju seksualnog i rodno utemeljenog uznemiravanja, imenovani/e od strane pravosudnih institucija, obavezni/e su upoznati osoblje sa sadržajem Smjernica, te procedurom u slučaju ispoljavanja neželjenog ponašanja.

Bitno je napomenuti i da se, na inicijativu VSTV BiH, redovito održavaju obuke za imenovane savjetnike/savjetnice za prevenciju seksualnog i rodno utemeljenog uznemiravanja, a u svrhu njihovog osposobljavanja za obavljanje dužnosti savjetnika/savjetnica sukladno Smjernicama.

▪ Anketa o rodnoj ravnopravnosti u pravosuđu Bosne i Hercegovine

VSTV BiH je, 2018. godine, u okviru projekta „Unaprjeđenje učinkovitosti sudova i odgovornosti sudaca/sutkinja i tužitelja/tužiteljica u BiH“ - druga faza, koji financira Vlada Švedske, proveo anonimnu anketu među sucima/sutkinjama, nesudskim osobljem i profesionalnim strankama (odvjetnici/odvjetnice, tužitelji/tužiteljice, vještaci/vještakinje i javni bilježnici/javne bilježnice), u svrhu utvrđivanja stavova pravosuđa BiH o rodnoj ravnopravnosti.

U anketi je sudjelovalo ukupno 969 ispitanika/ispitanica, koji/e su podijelili/e svoje stavove o odnosu suda prema sudskom postupku i strankama, jednakosti plaća i mogućnosti napredovanja, različitim rodnim predrasudama, kao i svoja osobna iskustva (rodne predrasude, seksualno i rodno utemeljeno uznemiravanje), itd.

Analiza rezultata ankete pokazala je da većina ispitanika/ispitanica, koja/e je/su doživjela/e seksualno uznemiravanje i/ili uznemiravanje na temelju spola, nije prijavila incident, radi straha od posljedica (gubitak posla, strah da im se neće vjerovati, nepovjerenje u zaštitu, društvena osuda i negativni komentari, ranije loše iskustvo i slično). Pored toga, analiza rezultata ankete pokazala je i da većina ispitanika/ispitanica smatra da se svijest o

rodnoj ravnopravnosti unutar pravosuđa nalazi na srednjoj razini, te da je rodna ravnopravnost u pravosuđu važno pitanje koje je potrebno adekvatno adresirati, zbog čega je VSTV BiH i usvojio ovu Strategiju.

▪ **Organizirane obuke od strane VSTV BiH**

S obzirom na činjenicu da promjena svijesti nije moguća bez učenja i prijema novih informacija, VSTV BiH je organizirao, te će nastaviti organizirati, obuke na temu rodne ravnopravnosti, kako za nositelje/nositeljice pravosudnih funkcija, tako i za uposlenike/uposlenice Tajništva VSTV BiH.

U vezi s tim, u junu 2018. godine, organizirana je obuka za osoblje Tajništva VSTV BiH, na temu „Uvođenje načela ravnopravnosti spolova u rad pravosudnih institucija (*gender mainstreaming*)“.

Nadalje, u organizaciji Centra za edukaciju sudaca/sutkinja i tužitelja/tužiteljica FBiH, te u suradnji sa Centrom ženskih prava (Zenica), održan je seminar na temu „Rodna (ne)ravnopravnost: predrasude i stereotipi“, kao nastavak iste aktivnosti iz 2018. godine. S druge strane, pristupilo se i organizaciji obuke za osoblje Tajništva VSTV BiH, a na temu ravnopravnosti spolova, kao nastavka uspostavljene prakse educiranja osoblja o ovoj značajnoj temi.

Također, VSTV BiH vodi računa o tome da se programima obuke i stručnog usavršavanja entitetskih centara za edukaciju sudaca/sutkinja i tužitelja/tužiteljica obuhvate i odgovarajući seminari/radionice, na temu rodne ravnopravnosti.

Također, u 2019. godini, VSTV BiH je, u partnerstvu s profesionalnim udrugama sudaca/sutkinja i tužitelja/tužiteljica, organizirao okrugli sto na temu postupanja u predmetima rodno utemeljenog nasilja, kom prilikom su predstavljene dobre i loše prakse u procesuiranju predmeta rodno utemeljenog nasilja u Bosni i Hercegovini, u kontekstu sudova i tužiteljstava. Sudionici okruglog stola donijeli su 11 zaključaka u svrhu prevazilaženja identificiranih izazova u postupanju u predmetima ove vrste.

▪ **TAIEX radionica o rodno utemeljenom nasilju i jednakom pristupu pravdi**

Napori, uloženi od strane VSTV BiH u svrhu jačanja mehanizama zaštite žrtava nasilja, ogledaju se i u organizaciji TAIEX radionice (u daljnjem tekstu: Radionica) na temu „Rodno utemeljeno nasilje i jednak pristup pravdi“, u ožujku 2019. godine, a u svrhu razmjene iskustava i najboljih praksi u ovom području između zemalja članica EU i zemalja nečlanica EU iz regije, kao i podizanja svijesti o navedenoj problematici.

Radionici, koja je ugostila brojne međunarodne stručnjake/stručnjakinje, pristupilo je 115 sudionika/sudionica predstavnika/predstavnica pravosuđa BiH, Delegacije EU u BiH, Veleposlanstva Švedske, nadležnih institucija izvršne vlasti, te relevantnih organizacija civilnog društva.

Sudionici/sudionice Radionice donijeli/e su 7 zaključaka, usmjerenih na unapređenje odgovora na rodno utemeljeno nasilje i jednak pristup pravdi, te podizanje svijesti o ovim pitanjima.